

Národní centrum podpory transformace sociálních služeb, 3P Consulting, s. r. o., Římská 12, 120 00 Praha 2
telefon: (+420) 739 548 469 | e-mail: info@trass.cz | web: www.trass.cz

Doporučení Plzeňskému kraji k transformaci ústavní péče v péči komunitní

Klient	Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR
Zakázka	Národní centrum podpory transformace sociálních služeb
Aktivita	2.5 - komplexní transformační plány na úrovni krajů

evropský
sociální
fond v ČR

OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

Obsah

1. Úvod.....	3
2. Současný stav ústavní péče a její transformace	4
2.1 Pobytové sociální služby pro lidi s postižením v Plzeňském kraji: ústavní a neústavní	4
Shrnutí hlavních výsledků analýzy ústavních sociálních služeb pro osoby se zdravotním postižením v Plzeňském kraji	4
Domovy pro osoby se zdravotním postižením.....	5
Domovy se zvláštním režimem.....	5
Chráněné bydlení.....	6
Týdenní stacionáře.....	6
Finanční prostředky poskytnuté Plzeňským krajem na provoz sociálních služeb	7
Nové ústavní služby.....	7
2.2 Zhodnocení stavu transformace ústavní péče v péči komunitní	8
3. Doporučení k transformaci ústavní péče.....	10
3.1 Transformovat ústavní zařízení (fáze 1)	11
3.2 Transformovat ústavní zařízení (fáze 2)	12
3.3 Rozvoj sociálních služeb v Plzeňském kraji.....	13
3.4 Organizační zajištění deinstitucionalizace na úrovni Plzeňského kraje.....	14
3.5 Financování sociálních služeb (kraj jako zadavatel sociálních služeb).....	15
3.6 Právní úprava v oblasti sociálních služeb	15
3.7 Metodické vedení poskytovatelů sociálních služeb a zapojení dalších aktérů	16
3.8 Oblast komunikace	17
4. Závěr	18

1. Úvod

Doporučení kraji k transformaci ústavní péče v péči komunitní navazují na dosavadní práci, kterou v transformaci Plzeňský kraj vykonal, a přináší podněty pro to, jak v ní pokračovat. Jejich účelem je podpořit kraj jakožto zadavatele sociálních služeb v tom, aby uskutečnil nezbytnou změnu směrem od ústavních služeb k podpoře zajišťované v běžném prostředí.

Účelem doporučení je, aby uživatelé sociálních služeb mohli žít běžným způsobem života a v běžném prostředí.

Doporučení vycházejí ze zkušeností s transformací ústavní péče, učiněných zejm. v individuálním projektu odboru sociálních služeb a sociální práce MPSV Podpora transformace sociálních služeb financovaném z Evropského sociálního fondu prostřednictvím Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost (dále jen OP LZZ) a státního rozpočtu ČR. V datové části doporučení staví na analýze ústavních sociálních služeb v Plzeňském kraji. Odrážejí zkušenosti pracovníků Národního centra podpory transformace sociálních služeb. Jsou tvořena v souladu se Znaký a vodítky deinstitutionalizace.¹

Doporučení jsou určena:

- zástupcům samosprávy Plzeňského kraje, kterým pomohou při nastavení strategie v sociální oblasti a při zajištění kvalitních a dostupných služeb, které odpovídají skutečným potřebám občanů kraje;
- pracovníkům Krajského úřadu Plzeňského kraje, kterým pomohou při zajištění jednotlivých agend zejm. v sociální oblasti a při výkonu jejich profese v souladu s poznáním nejlepší dostupné praxe v sociální oblasti a s ochranou práv a zájmů lidí využívajících sociální služby.

Doporučení využije rovněž Ministerstvo práce a sociálních věcí při nastavení strategie deinstitutionalizace.

Doporučení lze využít také při plánování komunitních služeb menších samosprávných celků, současně mohou být prospěšná také (odborné) veřejnosti, aby se mohla podílet na deinstitutionalizaci sociálních služeb v Plzeňském kraji a sledovat kroky, které v této oblasti kraj dělá.

¹ Dto nebo přístupné z:

http://www.trass.cz/TrassDefault.aspx?rid=77968&app=Article&grp=Content&mod=ContentPortal&sta=ArticleDetail&pst=ArticleDetail&p1=OID_INT_6326&p2=ShowDocInfo_BOOL_True&p3=RoundPanel_BOOL_True&acode=125684788

2. Současný stav ústavní péče a její transformace

2.1 Pobytové sociální služby pro lidi s postižením v Plzeňském kraji²: ústavní a neústavní

Rozdělení pobytových sociálních služeb na ústavní a neústavní vychází z materiálu Ústavní sociální služby pro osoby s postižením v Plzeňském kraji, ve kterém byly podrobně analyzovány pobytové sociální služby pro lidi s postižením. Pro tyto účely byly stanoveny indikátory určující ústavní služby.

Za ústavní je označena sociální služba (nebo její část), která má registrovaný jeden z následujících druhů služby:

- domovy pro osoby se zdravotním postižením,
- domovy se zvláštním režimem,
- týdenní stacionáře,
- chráněné bydlení

a jestliže současně splňuje alespoň jednu z následujících podmínek:

- v jedné budově/objektu (případně areálu nebo v místě blízkém) je kapacita lůžek (uživatelů) rovna nebo je vyšší než hodnota 19 (tj. v jednom místě poskytování);
- kapacita je nižší než podle podmínky první, ale služba je poskytována v budově/objektu (případně areálu nebo v místě blízkém) s další pobytovou nebo ambulantní sociální službou a společná kapacita v budově/areálu (nebo v místě blízkém) přesahuje 19 lůžek.

Podrobnosti k metodice naleznete v materiálu Ústavní sociální služby pro osoby s postižením v Plzeňském kraji (MPSV 2013).

Shrnutí hlavních výsledků analýzy ústavních sociálních služeb pro osoby se zdravotním postižením v Plzeňském kraji

V Plzeňském kraji bylo k 1. 3. 2012 celkem **24 služeb** sociální péče (konkrétně služby domovy pro osoby se zdravotním postižením, domovy se zvláštním režimem, chráněné bydlení a týdenní stacionáře) se **souhrnnou kapacitou 1 834 lůžek**³. Z toho byla označena kapacita:

- **64 lůžek jako neústavní** v rámci míst poskytování, tj. **3 % kapacity**,
- **1 770 lůžek jako ústavní**, tj. **97 % z celkové kapacity**.

Materiál je zaměřen na služby sociální péče, jejichž cílovou skupinou jsou osoby se zdravotním postižením, vyloučeny byly služby pro seniory a osoby závislé na návykových látkách. Z tohoto důvodu se materiál dále zabývá pouze 22 službami se souhrnnou kapacitou 1708 lůžek. Z toho byla označena kapacita:

- **64 lůžek jako neústavní** v rámci míst poskytování, tj. **4 % z celkové kapacity**,
- **1 644 lůžek jako ústavní**, tj. **96 % z celkové kapacity**.

² Ústavní sociální služby pro osoby s postižením v Plzeňském kraji (MPSV 2013)

³ Kapacity jednotlivých míst poskytování ústavních služeb (a některé další údaje) jsou počítány poměrem z celku. To v některých případech může vést k tomu, že se údaje o počtu osob, pracovníků apod. nevyskytují jako celá čísla.

V ústavních službách/místech poskytování k 31. 12. 2011 žilo:

- celkem **1 527** uživatelů,
- z toho bylo **121** dětí.

Náklady na provoz těchto služeb byly od roku 2007 do roku 2011 (včetně) celkem 1 915 860 784 Kč, tj. průměrně 383 172 157 Kč za rok.

Pracovalo zde celkem 678 pracovníků v přímé péči (637,15 úvazku) a 386 ostatních pracovníků (268,31 úvazku).

Závazek udržitelnosti sociálních služeb plynoucí z provedených investic byl zjištěn v těchto službách:

- Domov Klatovy pro osoby s postižením – do roku 2012,
- Domov pro osoby se zdravotním postižením Bystřice nad Úhlavou – do roku 2040,
- Ústav sociální péče pro tělesně postiženou mládež Zbůch – do roku 2026.

Domovy pro osoby se zdravotním postižením

V Plzeňském kraji je celkem **12 služeb domovy pro osoby se zdravotním postižením** s kapacitou **1 131 lůžek**. **Všechny tyto služby jsou ústavní**. S ohledem na sledované cílové skupiny byla 1 služba (Dům sociální péče Kralovice) z dalšího zkoumání vyloučena. Blíže materiál zkoumá **11 služeb** se zaměřením na osoby se zdravotním postižením s celkovou kapacitou **1 041 lůžek**.

Ve sledovaných službách žilo k 31. 12. 2011:

- celkem **1 007** uživatelů,
- z toho bylo **121** dětí.

Pracovalo zde celkem 476 pracovníků v přímé péči (457,84 úvazku) a 234 ostatních pracovníků (199,35 úvazku).

Výdaje na provoz těchto zařízení byly od roku 2007 do roku 2011 (včetně) celkem 1 388 282 530 Kč, tj. průměrně 277 656 506 Kč za rok. Náklady na jedno lůžko se pohybovaly v roce 2011 v rozmezí od 163 889 do 509 509 Kč. Průměrný roční náklad na jedno lůžko v roce 2011 činil 295 832 Kč a měsíční 24 653 Kč.

Do těchto zařízení bylo od roku 2007 investováno celkem 211 118 906 Kč.

Závazek udržitelnosti sociálních služeb plynoucí z provedených investic byl zjištěn v těchto službách:

- Domov Klatovy pro osoby s postižením – do roku 2012,
- Domov pro osoby se zdravotním postižením Bystřice nad Úhlavou, příspěvková organizace – do roku 2040,
- Ústav sociální péče pro tělesně postiženou mládež Zbůch – do roku 2026.

Domovy se zvláštním režimem

V Plzeňském kraji bylo k 1. 3. 2012 poskytováno celkem **6 služeb domovy se zvláštním režimem** s kapacitou **587 lůžek**. **Všechny služby byly zhodnoceny jako ústavní**. S ohledem na cílové skupiny byla 1 z těchto služeb (Domov sv. Aloise, Plzeň) vyloučena z dalšího zkoumání. Blíže se materiál věnuje **5 službám** se zaměřením na osoby se zdravotním postižením s celkovou kapacitou **551 lůžek**. V daných pěti službách žilo k 31. 12. 2011:

- celkem **481** uživatelů,

- z toho nebylo žádné dítě.

Pracovalo zde 190 pracovníků v přímé péči v rámci 172,31 úvazku a 126 ostatních pracovníků v rámci 67,14 úvazku.

Výdaje na provoz těchto zařízení byly od roku 2007 do roku 2011 (včetně) celkem 508 226 324 Kč, tj. průměrně 101 645 265 Kč za rok. Náklady na jedno lůžko se pohybovaly v roce 2011 v rozmezí od 195 369 do 436 820 Kč. Průměrný roční náklad na jedno lůžko v roce 2011 činil 294 642 Kč, tj. 24 554 Kč měsíčně.

Do těchto zařízení bylo od roku 2007 investováno celkem 25 256 561 Kč.

Závazek udržitelnosti sociálních služeb plynoucí z provedených investic nebyl zjištěn v žádné z těchto služeb.

Chráněné bydlení

V Plzeňském kraji bylo k 1. 3. 2012 poskytováno celkem **5 služeb chráněné bydlení** s kapacitou **102 lůžek**. Všechny služby chráněné bydlení mají cílovou skupinu osoby se zdravotním postižením. Jedna služba byla zhodnocena jako neústavní (Ledovec, o. s. s kapacitou 16 lůžek). **Čtyři služby chráněné bydlení s celkovou kapacitou 86 lůžek byly zhodnoceny jako ústavní.**

Služby chráněného bydlení zhodnocené jako ústavní jsou poskytovány na 8 místech. Při bližším zkoumání byla 4 místa poskytování s celkovou kapacitou 48 lůžek zhodnocena jako neústavní. **Zbylá 4 místa poskytování služeb chráněné bydlení s celkovou kapacitou 38 lůžek byla zhodnocena jako ústavní.** V nich žilo k 31. 12. 2011:

- celkem **30 uživatelů**,
- z toho nebylo žádné dítě.

Pracovalo zde 12 pracovníků v přímé péči v rámci 7 úvazků a ostatních pracovníků 26 v rámci 1,82 úvazku⁴.

Výdaje na provoz těchto zařízení byly od roku 2007 do roku 2011 (včetně) celkem 16 623 930 Kč, tj. průměrně 3 324 786 za rok. Náklady na jedno lůžko se pohybovaly v roce 2011 v rozmezí od 119 855 do 138 083 Kč. Průměrný roční náklad na jedno lůžko v roce 2011 činil 125 980 Kč, tj. 10 498 Kč měsíčně.

Do těchto zařízení bylo od roku 2007 investováno celkem 5 669 635 Kč.

Závazek udržitelnosti sociálních služeb plynoucí z provedených investic byl zjištěn v Ústavu sociální péče pro tělesně postiženou mládež Zbůch (do roku 2026) a týká se jak služby domovy pro osoby se zdravotním postižením, tak služby chráněné bydlení.

Týdenní stacionáře

V Plzeňském kraji byla k 1. 3. 2012 poskytována **1 služba týdenní stacionář** s celkovou kapacitou **14 lůžek**. **Tato služba byla zhodnocena jako ústavní**, jelikož je registrována jako služba s kapacitou 14 uživatelů a ve stejném místě je registrována ambulantní služba denní stacionář s kapacitou 5 uživatelů, celkem tedy 19 uživatelů. Ve sledované službě žilo k 31. 12. 2011:

- celkem **9 uživatelů**,
- z toho nebylo žádné dítě.

⁴ Vysoký rozdíl mezi počtem pracovníků a úvazků může být způsoben jednak rozdělením výkonu činnosti pracovníků mezi jednotlivými službami poskytovanými poskytovatelem, jednak návazností na kumulaci pozic u jednoho zaměstnance (jeden z pracovníků v rámci části úvazku může pracovat na funkci údržbáře, správce a pracovníka v kuchyňském provozu). Rozdíly mohou být také způsobené umělým dělením pracovních úvazků pracovníků pro účely žádosti o dotace ze státního rozpočtu.

Data týkající se počtu pracovníků ve sledovaném zařízení nebyla k dispozici.

Výdaje na provoz tohoto zařízení byly v roce 2011 celkem 2 728 000 Kč. V předchozích letech nebylo zařízení provozováno. Roční náklad na jedno lůžko v roce 2011 činil 272 800 Kč, tj. 22 733 Kč měsíčně.

Do tohoto zařízení bylo v roce 2011 investováno celkem 359 000 Kč.

Závazek udržitelnosti sociálních služeb plynoucí z provedených investic nebyl u sledované služby zjištěn.

Finanční prostředky poskytnuté Plzeňským krajem na provoz sociálních služeb

Plzeňský kraj poskytuje finanční prostředky na provoz sociálních služeb pro osoby se zdravotním postižením jednak jako příspěvek zřizovatele, jednak formou dotačního programu. Příspěvek zřizovatele směřuje převážně do ústavních služeb.

Dalšími zdroji financování jsou příjmy od klientů, dotace od státu (přímé dotace z MPSV a dotace poskytnuté krajským úřadem na základě rozhodnutí MPSV), příjmy z vlastní činnosti, příjmy od zdravotních pojišťoven, ostatní příjmy, případně přijaté dary (od právnických a fyzických osob)⁵.

Dotační programy Plzeňského kraje podporující sociální služby a podporu lidem s postižením:

- Program podpory v oblasti sociálních služeb v Plzeňském kraji⁶, kde žadateli o dotaci mohou být občanská sdružení, obecně prospěšné společnosti, církevní právnické osoby, školské právnické osoby, fyzické osoby.
- Program podpory projektů mateřských a rodičovských center v Plzeňském kraji.
- Program podpory v oblasti sociálních služeb v Plzeňském kraji - pečovatelská služba poskytovaná obcemi, kde prioritou je podpora služeb v obcích do 30 000 obyvatel.
- Podpora pro obce, které mají uzavřenou smlouvu s registrovaným poskytovatelem sociálních služeb na zajišťování pečovatelské služby na území Plzeňského kraje a ze svého rozpočtu podporují poskytování pečovatelské služby na svém území.⁷

Nové ústavní služby

Od roku 2009 vznikly v Plzeňském kraji 4 nové pobytové služby ústavního charakteru, a to: chráněné bydlení Domova pro osoby se zdravotním postižením Stod, p. o. a Diakonie ČCE – středisko Západní Čechy, dále týdenní stacionář Mgr. Bohumila Hajšmanová a domov se zvláštním režimem Lázně Letiny, s. r. o.

⁵ Podrobnosti viz Ústavní sociální služby pro osoby s postižením v Plzeňském kraji (MPSV 2013)

⁶ Zdroj: <http://www.kr-plzensky.cz/cs/article/program-podpory-socialnich-sluzeb-v-plzenskem-kraji-2011?sekce=all>

⁷ Zdroj: <http://www.plzensky-kraj.cz/index.php?q=cs/article/podpora-pro-obce-ktere-maji-uzavrenu-smlouvu-s-registrovanym-poskytovatelem-socialnich&sekce=all>

2.2 Zhodnocení stavu transformace ústavní péče v péči komunitní

Přehled silných a slabých stránek kraje s ohledem na transformaci ústavní péče v péči komunitní (SWOT analýza).

Silné stránky	Slabé stránky
<p>Plzeňský kraj:</p> <ul style="list-style-type: none"> - má zpracován Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb, ve kterém formuluje podporu procesům transformace a deinstitucionalizace; - klade důraz na podporu obcí při plánování komunitních služeb; - dotační programy Plzeňského kraje podporují poskytování komunitních služeb: Program podpory v oblasti sociálních služeb v Plzeňském kraji, kde žadateli o dotaci mohou být občanská sdružení, obecně prospěšné společnosti, církevní právnické osoby, školské právnické osoby, fyzické osoby, Program podpory v oblasti sociálních služeb v Plzeňském kraji – pečovatelská služba poskytovaná obcemi, kde prioritou je podpora služeb v obcích do 30 000 obyvatel, Podpora pro obce, které mají uzavřenou smlouvu s registrovaným poskytovatelem sociálních služeb na zajišťování pečovatelské služby na území Plzeňského kraje a ze svého rozpočtu podporují poskytování pečovatelské služby na svém území; - je zapojen do projektu MPSV Podpora transformace sociálních služeb; - podporuje transformaci zařízení Domov pro osoby se zdravotním postižením Stod, p.o. (dále jen DOZP Stod); - podporuje čerpání investičních prostředků a realizaci projektů z Integrovaného operačního programu, kraj je ochoten financovat neuznatelné náklady spojené s realizací těchto projektů; - podporuje rozvoj kvality sociálních služeb formou vzdělávání ředitelů a ostatních pracovníků zřizovaných příspěvkových organizací; - zajišťuje na úrovni odboru sociálních věcí krajského úřadu transformaci pověřeným pracovníkem odboru; - zastavil příjem nových uživatelů do transformujícího se zařízení DOZP Stod a snižuje celkovou kapacitu zařízení; - vytvořil katalog sociálních služeb a zřizovaných organizací na svém území. 	<p>Plzeňský kraj:</p> <ul style="list-style-type: none"> - má 96 % z celkové kapacity pobytových služeb pro lidi se zdravotním postižením ústavního typu; - má v ústavních službách 121 dětí do 18 let; - nemá strategii transformace ústavních služeb na úrovni kraje (plánování, řízení procesu, analýzy, vnitřní komunikace apod.); - má ve Střednědobém plánu transformaci pouze obecně, bez konkrétních kroků; současně plán obsahuje opatření směřující k udržení stávající kapacity služeb, u seniorských služeb směřuje k podpoře investic do objektů a k výstavbě nových; - kraj neuvažuje o transformaci dalších zařízení; - nemá u zřizovaných organizací nastaven systém plánování tak, aby rozvojové plány směřovaly k transformaci; - transformuje DOZP Stod pouze částečně, čímž může dojít k neúměrnému navyšování provozních nákladů nově vznikajících a stávajících služeb; - posuzuje finanční náročnost pouze u nově budovaných komunitních služeb; - nezabývá se účelností vynakládaných prostředků do ústavních služeb, financuje činnosti, které nesouvisí se zajišťováním podpory uživatelům služby (údržba parků, bazénů, vysoký podíl provozních pracovníků); - nedostatečně využívá evropských zdrojů pro transformaci a rozvoj komunitních služeb; - umožňuje přijímání nových uživatelů do ústavních služeb; - nedostatečně podporuje informovanost laické a odborné veřejnosti o procesu transformace a deinstitucionalizace; - nedostatečně mapuje potřeby cílové skupiny pečujících osob v rámci komunitního plánování a tuto skupinu cíleně nepodporuje; - systematicky nezapojuje obce do tvorby komunitních služeb; - nezapojuje uživatele sociálních služeb do hodnocení kvality poskytovaných služeb; - jako zadavatel sociálních služeb upřednostňuje finanční hledisko před dodržováním lidských práv; - pracovníci kraje se nezúčastňují vzdělávání zaměřeného na transformaci sociálních služeb - nedostatečně podporuje zaměstnávání lidí se zdravotním postižením.

Příležitosti (vnější, existující)	Ohrožení (vnější, existující)
<ul style="list-style-type: none"> - využití dobré praxe od kvalitních poskytovatelů komunitních sociálních služeb v kraji i v celé ČR; - využití výstupů a metodik Národního centra k dalšímu rozvoji deinstitucionalizace v kraji; - spolupráce s Národní radou osob se zdravotním postižením při tvorbě Krajského plánu vyrovnávání příležitostí pro osoby se zdravotním postižením; - využití odborníků k podpoře transformace napříč různými obory (řízení změny, risk management, architektura, PR); - zrušení závazků udržitelnosti u ústavních služeb, kde je stanoven (2 zařízení-Centrum pobytových a terénních služeb Zbůch a DOZP Bystřice nad Úhlavou); - při registračním řízení neschvalovat změny vedoucí k navýšení kapacity stávajících ústavních zařízení (příp. vedoucích ke vzniku ústavních služeb - využití zkušeností z Moravskoslezského kraje, který v roce 2012 zamítl změnu registrace sociální služby, která zvyšovala její kapacitu s odvoláním na práva uživatelů a kvalitu jejich života.; - podpora kraje sociálním službám ústavního typu při tvorbě rozvojových plánů směřujících k transformaci a deinstitucionalizaci; - využití jiných finančních zdrojů pro podporu transformace a deinstitucionalizace (např. využití zdrojů z OP LZZ - Výzva pro předkládání grantových projektů v rámci oblasti podpory 3.1 – Podpora procesu transformace pobytových sociálních služeb); - zapojení cílové skupiny pečujících osob do komunitního plánování; - podpora pěstounských rodin pečujících o děti se zdravotním postižením; - využití běžných a dostupných forem bydlení pro poskytování služeb v komunitě např. pronájmu bytů (realizuje např. Centrum pobytových a terénních služeb Zbůch); - osvěta směrem k odborné i široké veřejnosti zaměřená na změny v sociálních službách v duchu principů deinstitucionalizace. 	<ul style="list-style-type: none"> - časové omezení využití peněz z evropských fondů (např. zánik některých služeb sociální prevence po ukončení evropských dotací); - obavy občanů v některých lokalitách z přistěhování lidí z ústavů, např. v lokalitě Holýšov; - odborná veřejnost vnímá humanizaci ústavních služeb jako dostatečnou; - principy deinstitucionalizace nejsou dostatečně reflektovány v oblasti vzdělávání budoucích odborníků; - současná právní úprava umožňuje vznik ústavní služby; - nedostatečné pokrytí služeb v komunitě umožňující lidem s postižením žít ve svém přirozeném prostředí vytváří ze strany pečujících osob tlak na vznik ústavních zařízení; - dlouhodobé závazky udržitelnosti u 2 ústavních služeb; (Centrum pobytových a terénních služeb Zbůch a DOZP Bystřice nad Úhlavou); - obavy a pochybnosti zaměstnanců transformovaného zařízení; - nedostatek odborníků na problematiku deinstitucionalizace v kraji.

3. Doporučení k transformaci ústavní péče

Deinstitucionalizace je v současné společenské situaci nutnou podmínkou pro naplnění úkolů a cílů, které stojí před sociálními službami. Ústav jako instituce reprezentující sociální péči minulého století není schopen svým uživatelům zaručit naplnění jejich občanských a lidských práv a práva na jejich sebeurčení – tedy rozhodování o sobě, a ani je v tomto ohledu podporovat. Tak vzniká napětí mezi postavením lidí s postižením, které mají společensky přiznané, a způsobem, jakým je jejich podpora realizována.

Deinstitucionalizace sociálních služeb znamená změnu (transformaci) institucionální (ústavní) péče v péči komunitní. Je to změna, která usiluje o to, aby i uživatelé sociálních služeb žili ve svém domově a životem podle své vlastní volby tak, jak je to ve většinové společnosti běžné.

Pro zadavatele sociálních služeb je deinstitucionalizace úspěšně završena, když mají občané přístup ke službám, které reagují na jejich potřeby a jsou poskytovány za dostupnou cenu v místě a čase, kdy je občan potřebuje. Deinstitucionalizace proběhla úspěšně, když zadavatel plánuje, vytváří podmínky a podporuje rozvoj zdrojů v komunitě tak, aby sociální služby uživatele neizolovaly a nenahrazovaly jiné dostupné možnosti podpory; a když neprovozuje žádná ústavní zařízení.

Podpora poskytovaná v komunitě vytváří lepší předpoklady pro uplatňování práv člověka, jejich ochranu a naplňování, než je tomu v ústavním prostředí. Individuálně poskytovaná podpora a péče v běžném prostředí vytváří méně příležitostí pro omezování práv člověka.⁸

Plzeňský kraj má principy deinstitucionalizace a transformace zakotveny ve svých strategických dokumentech (Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb). Kraj realizoval a dále realizuje řadu kroků, vedoucích ke zkvalitnění života lidí se zdravotním postižením, které obsahují spíše humanizační, aktivní. Plzeňský kraj zodpovědně přistupuje k realizaci projektu Transformace DOZP Stod, p. o. I. a II. etapa. Projekty Transformace DOZP Stod, p. o. I. a II. etapa pravidelně řeší pracovní skupina regionálního transformačního týmu, projednávána je především investiční stránka projektů. Pracovní skupina spolupracuje se všemi zainteresovanými stranami velmi kvalitně a konstruktivně.

Účelem následujících doporučení je podpořit pokračování transformace v Plzeňském kraji tak, aby uživatelé sociálních služeb mohli žít běžným způsobem života a v běžném prostředí.

Doporučení proto směřují k naplnění tří základních cílů deinstitucionalizace:

1. zamezit institucionalizaci dalších lidí;
2. deinstitucionalizovat stávající sociální služby: zrušit ústavy;
3. zajistit dostupnost podpory v komunitě.

Doporučení zároveň vycházejí z následujících dokumentů, které mohou kraji poskytnout další vodítka a podporu při plánování a realizaci transformace ústavní péče:

- Znaky a vodítka deinstitucionalizace;
- Kritéria komunitní sociální služby⁹;
- Deinstitucionalizace a plánování sociálních služeb v kraji (MPSV 2012).

Transformace ústavní péče představuje náročný úkol, jehož realizace ovlivňuje práva a kvalitu života mnoha uživatelů sociálních služeb. Pro jeho rozsah a náročnost je třeba jej rozvrhnout v čase a zvolit

⁸ S využitím Manuálu transformace ústavů (MPSV 2013)

⁹ Manuál transformace ústavů (MPSV 2013)

priority pro postupné rušení ústavních zařízení a jejich nahrazování podporou v komunitě. V následujících doporučeních proto vycházíme z těchto předpokladů:

- zastavit příjem nových uživatelů do sociálních služeb je možné okamžitě – zabrání se tak vystavování dalších lidí negativním vlivům ústavního prostředí;
- současně s tím je třeba důsledně naplňovat podporu služeb v komunitě jako základní formu pomoci lidem, kteří jsou závislí na pomoci druhé osoby – toto opatření (níže je rozvedeno do konkrétních doporučení) je nezbytné převést z roviny proklamací do reálných kroků (zejm. v oblasti financování sociálních služeb), přičemž uskutečnit je lze opět okamžitě;
- rušení existujících ústavních zařízení je třeba s ohledem na zvládnutelnost procesu rozložit do časového období, které poskytne prostor pro kvalitní přípravu a realizaci transformace, zároveň ale nebude zbytečně prodlužovat pobyt lidí v ústavním prostředí; na základě zkušeností ze zahraničí a se současným průběhem transformace v ČR odhadujeme, že existující ústavní služby v Plzeňském kraji je možné transformovat do roku 2025¹⁰.
- při transformaci ústavních pobytových sociálních služeb doporučujeme začít těmi zařízeními (transformace - fáze 1), která mají dětské uživatele (s ohledem na zajištění podmínek pro jejich zdravý vývoj) a následně těmi zařízeními, jejichž technický stav by v brzké době vyžadoval investiční náklady (rekonstrukce a přestavby), neboť není žádoucí investovat do nevyhovujícího ústavního prostředí (a tím ještě prodlužovat jeho životnost a dobu, po kterou do něho budou směřováni další lidé).¹¹

3.1 Transformovat ústavní zařízení (fáze 1)

S ohledem na potřebu zajistit vhodné podmínky pro zdravý vývoj dětí a omezit dopady, které na ně má pobyt v ústavním prostředí, doporučujeme přednostně najít konkrétní řešení pro každé jednotlivé dítě, které využívá ústavní pobytovou službu v Plzeňském kraji tak, aby se dostalo z ústavu zpátky do rodiny, případně do vhodné komunitní služby:

Tabulka č. 1. Ústavní služby¹² s dětskými uživateli

Název zařízení	Druh služby	Počet uživatelů	Z toho počet dětí
Domov pro osoby se zdravotním postižením Milíře, příspěvková organizace	Domovy pro osoby se zdravotním postižením	65	21
DOZP „Nováček“	Domovy pro osoby se zdravotním postižením	15	15
Centrum pobytových a terénních služeb Zbůch	Domovy pro osoby se zdravotním postižením	150	63
Domov pro osoby se	Domovy pro osoby se	162	13

¹⁰ Časový horizont byl stanoven s ohledem na počet ústavních zařízení poskytující služby sociální péče pro osoby se zdravotním postižením v Plzeňském kraji. Termíny stanoveny s ohledem na počet ústavních zařízení v jednotlivých krajích:

- rok 2025 pro kraje s počtem do 25 ústavních zařízení v kraji;
- rok 2030 pro kraje s počtem vyšším než 25 ústavních zařízení v kraji;
- rok 2035 pro kraje s počtem vyšším než 50 ústavních zařízení v kraji.

¹¹ Kraj může zvolit také další kritéria pro nastavení priorit transformace. Podrobněji k tomuto tématu viz materiál Deinstitutionalizace a plánování sociálních služeb v kraji, MPSV 2012.

¹² Služby s nižší kapacitou než 19 zhodnoceny jako ústavní, neboť se nachází v areálu s dalšími sociálními službami. Viz kapitola 2.1 tohoto materiálu.

zdravotním postižením Bystřice nad Úhlavou	zdravotním postižením		
Domov pro osoby se zdravotním postižením Zvíkovecká kytička	Domovy pro osoby se zdravotním postižením	64	Dle registru poskytovatelů sociálních služeb jsou v zařízení i dětští uživatelé

Dále doporučujeme Plzeňskému kraji:

- dokončit úplnou transformaci zařízení DOZP Stod zapojeného v projektu Podpora transformace sociálních služeb tak, aby v ústavní službě nežili žádní lidé.
- ve spolupráci se zřizovatelem zařízení Domov pro osoby se zdravotním postižením Zvíkovecká kytička, kterým je Hlavní město Praha, primárně vyřešit situaci dětských uživatelů, a to návratem do rodin, případně přechodem do vhodných komunitních služeb.

S ohledem na hospodárné nakládání s veřejnými prostředky doporučujeme Plzeňskému kraji:

- neinvestovat do budov ústavů žádné prostředky, s výjimkou výdajů na řešení havarijních situací. Investice nezbytné k řešení havarijních situací zajišťovat tak, aby neprodlužovaly dobu pobytu lidí v ústavu (zejm. aby neobsahovaly závazek udržitelnosti investic).
- zajistit transformaci zařízení, která se nacházejí ve špatném technickém nebo havarijním stavu (místo investování do objektů, které odporují potřebám lidí a požadavkům na kvalitu sociálních služeb investovat do rozvoje podpory v komunitě):

Tabulka č. 2. Ústavní služby ve vztahu k technickému stavu objektů - vyžadující rozsáhlé opravy

Název zařízení	Druh služby	Stav objektu
Lázně Letiny, spol. s r. o.	domovy se zvláštním režimem	vyžaduje rozsáhlé rekonstrukce
Domovinka – týdenní stacionář	týdenní stacionáře	vyžaduje rozsáhlé rekonstrukce

3.2 Transformovat ústavní zařízení (fáze 2)

Souběžně s transformací zařízení uvedených v kapitole 3.1 doporučujeme provést tyto kroky pro přípravu transformace ostatních ústavů:

- zajistit zrušení závazků udržitelnosti plynoucích z poskytnutých investičních dotací. Doporučujeme zaměřit se na závazky, které jsou od roku 2018 a dále. S ohledem na délku celého procesu transformace pobytových sociálních služeb by nebylo efektivní zabývat se zrušením závazků udržitelnosti kratších než do roku 2018. (Cestou ke zrušení závazků udržitelnosti je úprava smluvních podmínek poskytnuté dotace, např. formou dodatku).

Tabulka č. 2. Ústavní služby ve vztahu k udržitelnosti investic – nutné řešit udržitelnost

Název zařízení	Počet uživatelů celkem	Stav objektů	Závazek užitelnosti	Zdroj investice
DOZP Bystřice nad Úhlavou	148	zrekonstruovaný	do roku 2040	Investiční fond zřizovatele

Centrum pobytových a terénních služeb Zbůch, st. p. o.	139	zrekonstruovaný	do roku 2026	Investiční fond zřizovatele
--	-----	-----------------	--------------	-----------------------------

- zpracovat plán transformace všech zbývajících zařízení (viz kapitola 3.3) tak, aby v těchto ústavních službách do roku 2025 nežili žádní lidé.

3.3 Rozvoj sociálních služeb v Plzeňském kraji

V oblasti rozvoje sociálních služeb Plzeňskému kraji doporučujeme:

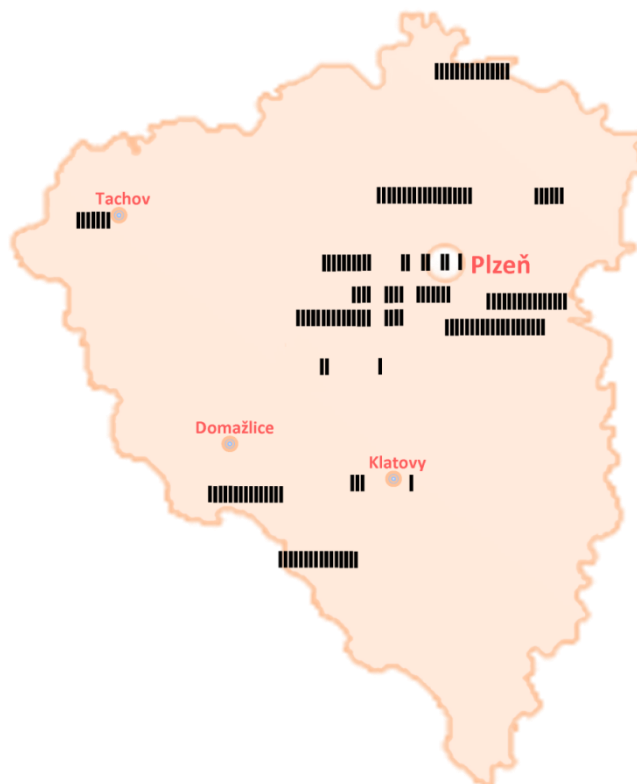
- vytvořit plán rozvoje sociálních služeb, který bude obsahovat konkrétní cíle transformace ústavní péče v péči komunitní:¹³
 - přednostně je řešena situace dětí umístěných v ústavních službách (viz tabulka č. 1).
 - definované cíle deinstitucionalizace jsou specifické, měřitelné, adekvátní, realistické a termínované, výsledky jsou veřejné a pravidelně zveřejňované.
 - strategie deinstitucionalizace nezahrnuje jako jedno z opatření změnu druhu poskytované služby, směřuje výhradně ke změně podmínek pro život uživatelů. Zároveň je definováno, že původní objekty nebudou využívány pro jiné pobytové sociální služby.
 - strategie směřuje ke zrušení ústavních služeb bez ohledu na věk nebo míru postižení.
- při stanovení plánu transformace a při zajišťování rozvoje sociálních služeb respektovat skutečné potřeby místní komunity. Současnou kumulovanou kapacitu pobytových služeb v některých oblastech přeměrovat do oblastí, které nejsou potřebnými službami vybaveny. Vysoká kumulace pobytových (a zároveň ústavních) sociálních služeb pro lidi s postižením se týká především oblastí:
 - Stod a Zbůch, kde vzniká síť komunitních služeb transformací DOZP Stod.
 - okolí Plzně a v malé míře kolem Klatov, Domažlic, Tachova.

Na poměrně velkém území kraje, mimo vyjmenované lokality, služby pro osoby se zdravotní postižením chybí nebo jsou těžko dostupné.

¹³ Deinstitucionalizace a plánování sociálních služeb v kraji (MPSV 2012)

ÚSTAVNÍ SOCIÁLNÍ SLUŽBY PRO LIDI S POSTIŽENÍM V PLZEŇSKÉM KRAJI

 1 dílek = 10 lidí v ústavní péči

Národní centrum podpory transformace sociálních služeb

www.trass.cz

- provést ve stávajících ústavních službách vyhodnocení nezbytné míry podpory¹⁴ u všech uživatelů ústavních služeb, které bude sloužit jako podklad pro stanovení postupu deinstitucionalizace a zhodnocení stavu potřeby sociálních služeb.
- při plánování služeb zmapovat potřeby pečujících osob a naplánovat jejich podporu s cílem zachování života lidí se zdravotním postižením v komunitě. Učinit z osob pečujících o své blízké v domácnosti (komunitě) jednu z klíčových skupin v rámci komunitního plánování již na úrovni obcí, případně i na úrovni kraje.
- řešit potřeby bydlení lidí se zdravotním postižením přirozenými formami bydlení, nejen výstavbou a investicemi, ale nadále využívat byty, pronájmy.
- zahájit komunikaci s poskytovateli ústavních služeb sociální péče na území Plzeňského kraje, kde není Plzeňský kraj zřizovatelem. Jedná se např. o Centrum pobytových a terénních služeb Zbůch, st. p. o., Domov Zvíkovecká kytička, zřizovaný hlavním městem Prahou nebo církevní organizace působící v Plzeňském kraji.
- aktivně zapojit zástupce Plzeňského kraje do komunitního plánování na úrovni obcí tak, aby bylo v souladu s deinstitucionalizací sociálních služeb.
- při nastavování transformace konkrétního zařízení dbát na specifika různých cílových skupin, viz doporučení pracovních skupin¹⁵.

3.4 Organizační zajištění deinstitucionalizace na úrovni Plzeňského kraje

¹⁴ Posuzování míry nezbytné podpory uživatelů (MPSV 2013)

¹⁵ Doporučení pracovních skupin: Specifické potřeby lidí s duševním onemocněním, Specifické potřeby pro lidi s tělesným postižením, Specifické potřeby pro lidi se zrakovým a duálním postižením, Oblasti sociálního začlenění a jejich vazba na služby pro lidi s potížemi v učení, Potřeby dětí s postižením (MPSV 2013)

V oblasti organizačního zajištění deinstitucionalizace Plzeňskému kraji doporučujeme:

- posuzovat veškerou politiku a činnost kraje z pohledu deinstitucionalizace – plán rozvoje, plány začleňování, politiku školství, zdravotnictví, dopravy, a využívat možnosti připomínkování právních norem v souladu s principy deinstitucionalizace.
- všechny aktivity kraje směřovat k naplňování cíle deinstitucionalizace:
 - zajistit metodickou podporu v zařízeních poskytujících pobytové sociální služby ústavního typu, metodické vedení v obcích, vzdělávání, konzultace při tvorbě komunitního plánu tak, aby byly naplňovány cíle deinstitucionalizace,
 - upravit zřizovací listiny zřizovaných organizací tak, aby byly v souladu s principy deinstitucionalizace,
 - v rámci vedení ředitelů příspěvkových organizací poskytujících sociální služby jim stanovit následující úkoly: vypracovat rozvojové plány organizací, v jejich rámci podporovat rozvoj komunitních služeb, zajistit vzdělávání pracovníků zřizovaných organizací v souladu s deinstitucionalizací,
 - pravidelně hodnotit činnost ředitelů příspěvkových organizací poskytujících sociální služby, zda je v souladu s principy deinstitucionalizace,
 - při vypisování výběrového řízení na pozici ředitele příspěvkové organizace poskytující sociální služby stanovit povinnost předložit koncepci rozvoje zařízení v souladu s principy deinstitucionalizace.
- zajistit účast pracovníků krajského úřadu na inspekcích poskytování sociálních služeb, jejichž hlavním cílem je sledovat, zda sociální služby přispívají k začlenění uživatelů do běžného života.
- zajišťovat meziresortní spolupráci při plánování sociálních služeb (odbor dopravy, odbor školství – integrace dětí s postižením do škol, návaznost týdenního stacionáře na speciální školu, ad.).

3.5 Financování sociálních služeb (kraj jako zadavatel sociálních služeb)

V oblasti financování sociálních služeb doporučujeme:

- Krajskému úřadu Plzeňského kraje navrhnout takové přerozdělení státních finančních prostředků, které podporuje rozvoj komunitních služeb a je v souladu s cíli deinstitucionalizace (týká se zejm. předkládání souhrnné žádosti Krajského úřadu Plzeňského kraje k poskytnutí dotace MPSV ze státního rozpočtu pro právnické a fyzické osoby, které poskytují sociální služby v regionu).
- Plzeňskému kraji zajistit, že stávající finanční toky jdoucí do ústavních zařízení budou v průběhu transformace přesměrovány na nově vytvářené komunitní služby.
- Plzeňskému kraji upravit podmínky krajských dotačních programů podporujících poskytování sociálních služeb tak, aby byly v souladu s principy deinstitucionalizace, zejména:
 - stanovit povinnost postupovat v souladu s principy deinstitucionalizace;
 - stanovit povinnost účastnit se na komunitním plánování ;
 - vyžadovat zpracování rozvojového plánu služeb v souladu s principy deinstitucionalizace.

3.6 Právní úprava v oblasti sociálních služeb

- Plzeňskému kraji doporučujeme předkládat v rámci jeho zákonodárné iniciativy takové úpravy zákona o sociálních službách, které zamezí další institucionalizaci lidí: zejm. omezit počet osob v jednom areálu pobytové sociální služby nejvýše na 12 a znemožnit kumulaci více objektů spojených s poskytováním sociální služby v jednom místě.¹⁶
- Krajskému úřadu Plzeňského kraje doporučujeme aplikovat ochranu práv lidí s postižením při registraci pobytových sociálních služeb tím, že nebude registrovat sociální služby, které nezajišťují dostatečné podmínky pro důstojný a kvalitní život uživatelů (viz zkušenosti z Moravskoslezského kraje¹⁷).

3.7 Metodické vedení poskytovatelů sociálních služeb a zapojení dalších aktérů

V této oblasti doporučujeme:

- definovat kompetence a odpovědnost pověřených pracovníků krajského úřadu a ředitelů zařízení za problematiku deinstitucionalizace a transformace v Plzeňském kraji.
- stanovit koordinátora pověřeného řízením transformace sociálních služeb.
- prostřednictvím pracovníků krajského úřadu provádět metodické návštěvy zaměřené na kvalitu poskytovaných služeb a dodržování a ochranu práv uživatelů ve zřizovaných organizacích a ve všech službách, na jejichž provoz kraj přispívá. Vyžadovat nápravu nedostatků zjištěných při metodických návštěvách.
- do hodnocení kvality sociální služby zapojit uživatele sociálních služeb v roli hodnotitelů, výsledky hodnocení zveřejňovat.

Dále Plzeňskému kraji doporučujeme stanovit příspěvkovým organizacím kraje povinnosti a u ostatních poskytovatelů sociálních služeb podpořit:

- zpracování rozvojových plánů služeb v souladu s principy deinstitucionalizace. U zřizovaných organizací je každoročně kontrolovat, u ostatních poskytovatelů tuto skutečnost zohlednit při dotačním řízení.
- snížení kapacity služby, včetně provedení příslušné změny v registru služeb, v okamžiku snížení počtu uživatelů ústavní služby. U ostatních poskytovatelů tuto skutečnost zohlednit při dotačním řízení.
- informování zájemce o službu o dostupných službách v přirozeném prostředí a o dopadech ústavnosti na jednotlivce.
- v rámci jednání se zájemcem o službu řešit situaci žadatele i s dalšími aktéry (obec, poskytovatelé...) tak, aby byly nejdříve čerpány možnosti podpory v přirozeném prostředí, řešení formou pobytové služby je až to poslední. Tuto skutečnost bude mít poskytovatel sociální služby písemně zaznamenanou.
- účast na komunitním plánování v lokalitách, kde sociální služba působí. Tuto skutečnost doporučujeme Plzeňskému kraji jako zadavateli sociálních služeb v kraji zohlednit v dotačním řízení.

¹⁶ Podrobnější specifikace tohoto parametru viz Kritéria komunitní služby, Manuál transformace ústavů (MPSV 2013)

¹⁷ Zkušenost z Moravskoslezského kraje, který v roce 2012 zamítl změnu registrace sociální služby, která zvyšovala její kapacitu s odvoláním na práva uživatelů a kvalitu jejich života.

3.8 Oblast komunikace

V oblasti komunikace Plzeňskému kraji doporučujeme:

- zajišťovat komunikaci s veřejností – zveřejňovat informace o důvodech transformace sociálních služeb, o tom, jak a do kdy se uskuteční. Klíčové informace by měly být předávány srozumitelnou formou ve zjednodušeném čtení (rozhodnutí o transformaci, část plánu rozvoje).
- podporovat komunikaci s odbornou veřejností a otevírat témata související s deinstitucionalizací.
- posilovat komunikaci mezi rezorty, kterých se deinstitucionalizace týká (školství, zdravotnictví atd...).

4. Závěr

Věříme, že doporučení pomohou k tomu, aby lidé se zdravotním postižením v Plzeňském kraji mohli žít běžným životem v komunitě.

Věříme, že předkládaná doporučení vytvoří v Plzeňském kraji příležitosti k tomu, aby se nejen lidé se zdravotním postižením, ale i ostatní občané, kteří budou potřebovat podporu z důvodu stáří, nemoci, apod. mohli navracet do společnosti a zůstat součástí komunity. Komunity připravené na soužití s uvedenými cílovými skupinami nejen co se týká sítě potřebných služeb a podpory, ale především komunity vnímající lidi s postižením jako svoji součást a respektované partnery.

Na závěr bychom rádi poděkovali představitelům Plzeňského kraje a pracovníkům krajského úřadu za práci, kterou odvádějí pro začlenění uživatelů sociálních služeb do běžného života společnosti. Věříme, že jim doporučení pomohou v této práci pokračovat a zajistit lepší sociální služby občanům Plzeňského kraje.